

TARIMDA KADIN EMEĞİ: BALIKESİR MERKEZ İLÇELERİ KIRSAL YERLEŞİM BÖLGELERİ ÖZELİNDE BİR İRDELEME

Women's Labor in Agriculture: An Examination in the Rural Settlement Areas of Balıkesir Central Districts

Dilek GÜL*

Öz

Bu çalışma kapsamında *Tarımda Kadın Emeği: Balıkesir Merkez İlçeleri Kırsal Yerleşim Bölgeleri Özelinde Bir İrdeleme* isimli kitabın tanıtımı amaçlanmaktadır. Toplumsal ve kültürel etkilerin kadınların gündelik yaşamları, üretim biçimleri ve toplumdaki rollerinin toplumsal cinsiyet olgusu ile ilişkisini vurgulayan bu çalışma ekseninde, söz konusu olan bu ilişkinin köyde yaşayan kadınların yaşamlarına olan etkisi ile tarımsal faaliyetlerin yanı sıra kadınların emeklerinin ilişkisini anlamlandırmak hedeflenmiştir. Kent ve kır alanlarındaki yaşam koşullarında farklılıklar olmakla birlikte bu farklılıkların bireyler üzerindeki etkisi de farklılık göstermektedir. Bu anlamda her bireyin "biri-cik" olduğunu vurgulayan bu çalışma, söz konusu olan farklılıkların etkisini kırsal alanlarda yaşamlarını sürdüren kadınlar açısından ele alınmaktadır. Dolayısıyla çalışma, kırsal alanda yaşamlarını sürdüren kadınların hem aile-ev içi sorumluluklarını hem de tarımsal faaliyetlerindeki aktif rollerini incelerken toplumsal cinsiyet olgusunun yapılanma biçimini de ele almaktadır. Söz konusu olan bu yapılanmayı ise Balıkesir ili merkez ilçelerine bağlı kırsal bölgeler ekseninde ele alan yazarın amacı ise Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal yerleşim bölgelerinde yaşamlarını tarımsal faaliyetlerle sürdüren kadınların tarımdaki emekleri ile toplumsal cinsiyete dair rol ve sorumlulukları arasındaki ilişkileri irdelemektir.

Anahtar Sözcükler: kadın, emek-kadın emeği, tarım, köy, toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

Within the scope of this study, it is aimed to introduce the book titled *Women's Labor in Agriculture: An Examination in the Rural Settlements of Balıkesir Central Districts*. On the axis of this study, which emphasizes the relationship between social and cultural influences on women's daily lives, production styles and roles in society with the phenomenon of gender, it is aimed to make sense of the effect of this relationship on the lives of women living in the village and the relationship between agricultural activities and women's labor. Although there are differences in living conditions in urban and rural areas, the effect of these differences on individuals also differs. In this

* Dr., Balıkesir/Türkiye. E-posta: dilek_rose@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-4055-9063.

sense, this study, which emphasizes that each individual is “unique“, discusses the effect of these differences in terms of women living in rural areas. Therefore, while the study examines both the family-domestic responsibilities of women living in rural areas and their active roles in agricultural activities, it also deals with the structuring of the gender phenomenon. The aim of the author, who deals with this structuring on the axis of the rural regions of the central districts of Balıkesir province, is to examine the relations between the labor of women in agriculture and their gender roles and responsibilities in agricultural activities in rural settlements of the central districts of Balıkesir.

Keywords: woman, labor-womens labor, agriculture, village, gender.

Sarıtaş, Süheyla (2024). *Tarımda Kadın Emeği: Balıkesir Merkez İlçeleri Kırsal Yerleşim Bölgeleri Özelinde Bir İrdeleme*. Paradigma Akademi Yayınları.

Bu çalışma “kadınların tarımdaki rollerini tespit etmek, çalışma şartlarını ortaya koymak ve “tarım alanındaki emeklerini sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan değerlendirmeyi” hedeflenmektedir. Bu anlamda kadınların yaşamlarına dokunmak ve tarım alanında çalışan kadınların katkılarını görünür kılmak için bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamakta, köyde yaşamlarını sürdüren ve tarım alanında çalışan kadınların aileleri ile köy ekonomilerinin gelişmesi için katkıları üzerinde durmaktadır (2024: 3). Çalışma ekseninde tarımda kadın emeği ile toplumsal cinsiyet olgusu arasındaki ilişki bağlamında köy kadınlarının yaşamlarını incelemek amacıyla yazar, bazı sorular üzerinde durulmaktadır: 1. Balıkesir merkez ilçelerine bağlı kırsal yerleşim bölgelerinde yaşayan ve tarımsal faaliyetlerle uğraşan kadınların toplumda istedikleri şartlara ve konuma gelmelerinde engelleyici otorite ya da uygulamalar var mı? 2. Köyde kadınlar ataerkillikle nasıl mücadele ediyorlar? 3. Tarımda kadının etkin rol oynaması sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan gelişmesine engel midir? 4. Kadınlar geleneksel rollerini ne kadar yerine getiriyorlar? 5. Erkekler ve kadınlar arasındaki iş bölümü nasıldır? 6. Kadınlar yaşamlarında karar verme mekanizmalarında ne kadar etkililer? 7. Kadınlar miras hakkında faydalanabiliyorlar mı? (2024: 3).

Çalışma önsöz ve giriş dışında beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “Tarım ve Köye Dair Değerlendirmeler”e yer verilmiştir. İkinci bölümde “Kadın Emeği ve Tarıma Yansıması” ele alınmıştır. Üçüncü bölümde “Ataerki İçinde Kadın Emeği” konusu işlenmiştir. Dördüncü bölümde “Toplumsal Cinsiyetin ve Kadın Emeğinin Ev ve Tarladaki İzleri” üzerinde durulmaktadır. Son bölüm olan beşinci bölümde ise “Araştırma Bulguları”na yer verilmiştir.

“Tarım ve Köye Dair Değerlendirmeler” başlıklı ilk bölüm içerisinde “tarım” kavramı ele alınmıştır. Tarımın geçmişten günümüze olan etkisinin yanı sıra sosyokültürel, ekonomik ve politik alanlardaki değişim ve dönüşümüne de değinilmiş, bu kapsamda sosyal bilimcilerin tanımlamalarına yer verilmiştir. Bu anlamda tarım ile ilgili tanımlamalardaki farklılıklar vurgulanmakla birlikte söz konusu olan tanımların ortak noktası ise tarımsal faaliyetlerin “bitkisel üretim faaliyeti, hayvansal üretim faaliyeti ve tarım girdilerinin üretimi ve ürünleri işlenmesi olarak üç alt sektöre ayrıldığı” (2024: 6) şeklinde ele alınmaktadır. Değişen ve dönüşen koşullara rağmen günümüzde hala tarım alanının Türkiye’de oldukça önemli bir rol oynadığını belirten yazar, tarımın “insanların gündelik ihtiyaçlarına karşılık veren bir alan olmasının yanı sıra sosyoekonomik, kültürel, siyasi ve ekolojik açılardan çok boyutlu küresel bir alan” (2024: 7) oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu bölüm içerisinde tarım kavramsallaştırmasının yanı sıra “kır, köy ve köylülük” üzerinde de durulmaktadır. Söz konusu olan bu kavramlar genellikle ilişkili kavramlar olmakla birlikte çoğu zaman “eş anlamlı” olmak yanılgısını içerisinde taşıdıkları için yazarın bu kavramsallaştırmaları ayrı olarak ele alması oldukça önemlidir. Bu anlamda ilk olarak “kır” kavramı üzerinde duran yazar, bu kavramın “kırsal alanları oluşturan yerleşim birimlerini kapsayan genel bir kavram olduğunu belirtmekte ve başta köy olmak üzere kasaba, oba, mezra ve kom gibi yerleşim birimlerinin” (2024: 7) kır olarak adlandırıldığını ifade etmektedir. Ayrıca yazar söz konusu bu yerleşim yerlerinin “kendine özgü sosyal, ekonomik, siyasi ve idari açısından farklı özellikleri” (2024: 7) olduğunu da vurgulamaktadır. Bu anlamda yazar “büyük ölçüde tarıma ve hayvancılığa dayalı olan, toplumsal hayatın en önemli belirleyicisi olan kültürel değerlerin yoğun olarak yaşandığı yerleşim birimleri”ni (2024: 7) ise “köy” olarak nitelendirmektedir. Köylülük kavramını açıklamak için ise yazar; köylü ve çiftçi arasındaki ayrım ile belirsizliği ele almakta ve daha sonra köylülük ile ilgili farklı isimlerin (Eric Wolf, Sidney Mintz, Theodor Shanin, Eric Hobsbawm vb.) görüşlerine değinmektedir. Söz konusu olan bu isimlerden Shanin’in köylülük ile ilgili olarak ele aldığı dört temel özellik bu anlamda önemli açılımlar sunmaktadır. Bu özellikler; “aile emeğine dayalı tarımsal bir işletme (çoğunlukla tarımla) ve bunun etrafında örgütlenmiş bir iş bölümü”, “ana geçim kaynağı toprak tarımı”, “küçük köy topluluğuna (cemaatine) uygun yaşam biçimini yansıtan bir kültür” ve son olarak “siyasi/ekonomik iktidara uzaklık ve mağduriyet” (2024: 9) şeklindedir. Bu anlamda yazar kır, köy ve köylülük kavramlarının ilişkili olduğunu ve tarımsal üretim, tüketim ve dağıtım gibi olguların merke-

zinde bu kavramların yer aldığını vurgulamaktadır. Bu bölüm ekseninde değinilmesi gereken bir diğer önemli başlık ise “Türkiye’de Köy Çalışması”dır. Yazar bu başlık içerisinde köy çalışmalarının genellikle “köy antropolojisi” ve “köy ya da kır sosyolojisi” olmak üzere iki alt disiplin tarafından incelendiğini belirtmektedir. Bu bağlamda köy sosyolojisinin “köy topluluklarının mevcut yapısını ve bu yapı içerisindeki ilişkileri ve bu ilişkilerin işleyişini özellikle değişim olgusuna vurgu yaparak irdelediği” ve köy antropolojisinin ise “köy toplumlarında gelenek-görenek, örf ve adet ve davranış kalıpları gibi çeşitli kültürel unsurlara odaklanan ve kimi zaman ise bu unsurları farklı kültürlerle karşılaştırmalı olarak ele aldığı” belirtilmiştir (2024: 11). Bu bölüm ekseninde yazar Türkiye’de köy araştırmaları tarihine değinmektedir. 1930-1940’lı yıllardan 1980 dönemi arasında köye yönelik yapılan sosyolojik ve antropolojik çalışmaların neler olduğu ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Bu bağlamda yazar “1980 öncesinde yapılan sosyolojik ve antropolojik köy çalışmalarının genellikle ülkenin toplumsal kalkınma ve değişimine” odaklandığını ifade etmektedir. Bu yıllardan sonra yapılan çalışmaların ise “kapitalist sürecin köylere etkisi, tarımsal sosyal değişim ve dönüşümler” (2024: 16) ile ilgili olduğunu belirtir. Bu anlamda tarımsal meta çalışmaları üzerinde duran yazar, “kapitalizmin etkisi ile ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin Türkiye’de de etkili” olduğunu ifade etmekte ve bu etkinin genellikle “makineleşme başta olmak üzere devlet yatırımları, emek ve üretim biçimleri, tohum, gübre, zirai ilaçlar gibi konular” ekseninde incelendiğini vurgulamaktadır. Yıllar içerisindeki değişim ve dönüşüm bağlamında bu alanda çalışmalar yapan isimlere ve çalışmalarına da yer veren yazar, son zamanlarda artan tarımsal üretime ilişkin sorun alanlarının artması sebebiyle “yeni köylülük, köy turizmi, ekoköy, yavaş köy, sürdürülebilir tarım, agroekoloji gibi tarım merkezli daha birçok temanın ortaya çıkışı”ndan (2024: 19) dolayı bu alanda yapılan çalışmaların artması gerektiğini belirtir.

“Kadın Emeği ve Tarıma Yansıması” başlıklı ikinci bölüm içerisinde “emek”, “kadın emeği” ve “tarımda kadın emeği” konuları üzerinde durulmaktadır. Yazar “emek” kavramsallaştırması ekseninde farklı görüşlere (Adam Smith, T. R. Malthus, D. Ricardo vb.) değinmektedir. Bunun yanı sıra emeğin ilişkili olduğu kavramlar ele alınmakta ve emeğin genellikle çalışma kavramı ile özdeş olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Yaşanılan dönemin kavramlara ve anlamlarına olan etkisini tarihsel olarak değişim ve dönüşümün etkisi ile ilişkili bir şekilde düşünmek gerekmektedir. Çünkü yazarın da belirttiği üzere “sanayi devrimi öncesinde tarımla yaşamını sürdüren toplumların makineleşme ile birlikte büyüyen ekonomilerde emek, çalışma, iş ve

işgücü gibi kavramlar önemli bir yer tutarken günümüzde özellikle de iş yaşamının temelini oluşturan bu kavramlar sosyalleşme ile bireysel ve toplumsal kimliklerin oluşmasında önemli rol oynamakta”dır (2024: 22). Dolayısıyla emek kavramsallaştırmasını sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlar ekseninde düşünmek gerekir. Bunun yanı sıra emek kavramının toplum içerisinde genellikle “erkek” ekseninde ele alınması sebebiyle toplumsal cinsiyet çalışmaları kapsamında incelenmekte ve kadının emeğinin görünür olması açısından bu araştırmalar oldukça önemli açılımlar sunmaktadır. Kadının emeğinin görünmemesindeki en önemli etkenlerden biri ise karşılıksız emek harcama sürecinde özellikle de aile içerisindeki ilişkilerde oldukça etkili olan “sevgi peçesi”dir (bk. Acar Savran, 2013: 79). Bu bağlamda yazarın bu durumun politik bir sorun olduğunu vurgulaması oldukça önemlidir. Çünkü kadın emeği “yeniden üretim” ile “bakım işleri” ekseninde şekillenmekte ve bu durumun ideolojik nedenleri bulunmaktadır (Acar Savran, 2013: 17). Bu yüzden kadın emeğini korumak amacıyla riskleri dikkate alan politikaların oluşturulması gerekmektedir (Acar Savran, 2013: 171). Yazar kadın emeği konusu ile ilgili yapılan çalışmaların farklı dinamiklere sahip olmasının nedeninin kırsal ve kentlerde yaşayan kadınların yaşamlarındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmekte ve bu alanda yapılan çalışmalara değinmektedir. Bu anlamda kırsal bölgelerde yaşayan kadınlar “iktisadi faaliyet olarak tanınan/tanımlanmayan parasal karşılığı olan/olmayan tüm üretim faaliyetlerinde” etkin bir konumda olduğu için “tarımda kadın emeğinin toplumsal yaşamda anlamı, karşılıklı ve toplumsal cinsiyet açısından hangi dinamikleri bünyesinde barındırdığı” (2024: 29) konusunun araştırılması önemlidir. Yazarın 1980-2021 yılları arasında tarım sektörünün toplam istihdam içerisindeki payı ve cinsiyete göre dağılımı ile ilgili verdiği bilgiler çerçevesinde kadınların istihdam paylarının her yıl erkeklerden daha yüksek olduğu görülmektedir. 2022-2023 yılları arasında sektörler göre istihdam oranları hakkında bilgi veren yazar, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan kadınların erkeklerin neredeyse yarısı kadar olduğunu belirtmekte ve kadınların “ücretsiz aile işçiliği” (2024: 30-31) konumunda olduklarını ifade etmektedir. Bu anlamda kadınların emeklerini gelire dönüştürmenin kadın emeğinin görünür kılınması için gerekli olduğu vurgulamaktadır.

“Ataerki İçinde Kadın Emeği” başlıklı üçüncü bölüm içerisinde “ataerki kültür ve kadın emeği ilişkisi” ile birlikte “feminist yazında kadın emeği” incelenmiştir. Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretim sürecinde ataerkillik önemli bir etkidir. Bu anlamda kadın emeğini ataerkillikten bağımsız bir şekilde açıklamak mümkün değildir. Bu kapsamda

yazar Hartmann, Walby, Delphy vb. gibi isimlerin ataerkillik ve emek ile ilişkili görüşlerine değinmiştir. Ataerkillik; sosyokültürel, ekonomik ve politik pek çok alanı etkilemekte ve her alanda eşitsizliği yeniden üretmektedir. Bu durumun kadınlar tarafından da benimsenerek içselleştirdiğini belirten yazar, tarımda ataerkilliğin etkisinin çok daha görünür olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda yazar feminist yaklaşımların “erkeklerin belirlediği bir sistem ve onların kadınlar üzerindeki yüzyıllar boyunca fiziksel, siyasal ve ideolojik hâkimiyet kurmalarını sağlayan ataerkilliği sorgulamaya” (2024: 36) devam ettiğini vurgulamaktadır. Yazar feminist kuramcılarının “cinsiyet temelli olarak farklı sosyal, ekonomik ve kültürel gruplardaki kadın ve kadın sorunlarına yönelerek toplumsal cinsiyet rolleri ile statüleri ve emek biçimlerine dair sosyolojik ve antropolojik pek çok çalışma” (2024: 37) ortaya koyduğunu belirtir.

“Toplumsal Cinsiyetin ve Kadın Emeğinin Ev ve Tarladaki İzleri” başlıklı dördüncü bölüm kapsamında “toplumsal cinsiyet” ve tarımda toplumsal cinsiyet ve iş bölümü” konularına değinilmiştir. Yazar toplumsal cinsiyet kavramını açıklamak için cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farka ve yaşanan beden kavramına değinmektedir. Şaşman Kaylı (2011: 27) “cinsiyet” kavramsallaştırmasını egemen toplumsal düzenin cinsiyet ilişkisiyle, söylemleriyle, pratikleriyle inşa edildiğini ve cinsiyet farklılığının üremeye dayanan ikiliğini içinde barındırdığını belirtmekte ve erkek-kadın arasındaki biyolojik farklılıkların toplumsal cinsiyetle kategorik farklılıklara dönüştüğünü ifade etmektedir. “Toplumsal cinsiyet” kavramsallaştırmasının ise kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden kültürel inşalara işaret etmenin bir yolu olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların ezilmişliğinin kaynağını biyolojiye dayandırarak meşrulaştıran ve kadın bedenini eril iktidarın keyfiyetine sunan düşüncelerin karşısına feministler “toplumsal cinsiyet” kavramını yerleştirmişlerdir. Yaşanan beden kavramı ise Moi tarafından oluşturulmuştur ve bu kavram “biyolojik indirgemecilik yapmadan veya toplumsal cinsiyet özcülüğü tehlikesine girmeden cinsel öznellik kuramı oluşturabilmenin bir aracı” konumundadır (Young, 2009: 39). Tarımda toplumsal cinsiyet ve iş bölümünü ele alan yazar, cinsiyete dayalı toplumsal iş bölümünün oluşmasında yatay ya da dikey bir ayrışmanın olduğundan, kadınların erkeklerden daha düşük ücret aldıklarına, cam tavan ya da cam duvarların oluşmasına değinmektedir. Bu anlamda ücretsiz aile işçiliği olarak geçen kavramın ev-aile içinde ekonomik değer üretmekle birlikte hiçbir ücret karşılığı olmayan karşılıksız emeğe dönüştüklerini belirtmektedir. Tarla ve evde yapılan işlerin benzerliği birleşince ücretlendirilmeyen görülmez emeğin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun

yanı sıra yazar, “erkeklerin teknoloji ve makine kullanımına yönelik emeklerine karşın; çok daha fazla emek, sabır ve mesai gerektiren işlerde ise kadınların öne çıktığını” ifade etmektedir.

“Araştırmanın Bulguları”nın verildiği beşinci bölüm ekseninde yazarın da belirttiği üzere kadınlar “kendilerini çeşitli yollardan var etmeye çalışmakta” ve bu yüzden aslında kadınların hem kamusal hem de özel alanda bir “var oluş süreci” (2024: 47) içerisinde bulduklarını gözlemlenmiştir. Kırsal alanda yaşayan ve gündelik yaşamlarını tarla ve ev ekseninde bir döngü içerisinde geçiren kadınların hem emeklerine hem de bu süreçteki toplumsal cinsiyet deneyimlerine ilişkin bilgi almayı hedefleyen yazar, “ücretsiz aile işçisi olan kadınların görünmez olan emeklerini” (2024: 47) görünür kılmak amacı içerisinde. Bu anlamda araştırma, Balıkesir’in merkez köylerinde gerçekleştirilmiş ve nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bireylerin gündelik yaşamlarının yanı sıra emek sürecindeki deneyimlerini anlamlandırmak için nitel bir çalışma oldukça önemli bir perspektif sağlamaktadır. Bu yüzden yazar derinlemesine görüşmeler yaparak bu görüşmelerde yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış sorulara yer vermiş ve “her kadının kendine özgü ve farklı” olduğunu vurgulamıştır. Görüşmelerin bir kısmı ses kaydı ile gerçekleştirilen bir kısmı katılımcıların isteği doğrultusunda yazılı olarak kaydedilmiş ve 40-50 dakika içerisinde tamamlanmıştır. Çalışma gönüllülük esasını ilke edinen ve güven ortamı sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Balıkesir’in merkez/Karesi ve Altieylül ilçelerine yakın 29 mahalle ya da köyde yaşayan toplam 46 kadın ile 2022-2023 yıllarında Haziran ve Eylül ayları arasında farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma içerisinde “Balıkesir Merkez İlçeleri Kırsal Yerleşim Bölgeleri Hakkında Genel Bilgiler” başlığı ekseninde Balıkesir ve ilçeleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler Balıkesir’in sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yapısını anlamlandırmak açısından oldukça önemli açılımlar sunmaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri hakkında da bilgiler veren yazar, araştırmaya katılan kadınların yaşlarının 20-80 yaş ve üstü olarak değişkenlik gösterdiğini ve bu bölgelerde –araştırmanın gerçekleştirildiği bölgelerde– tarım ile uğraşan kadınların yaş ortalamasının yüksek olduğunu (2024: 55) belirtmiştir. Göç olgusu üzerinde de duran yazar, köydeki kadınların çoğunun köylerinden başka hiçbir yere gitmediklerini ya da gitmek istemediklerini gözlemlemiş ve bu durumun “öğrenilmişlik duygusu” (2024: 56) ile ilişkili olduğunu analiz etmiştir. Kadınların eğitim durumları incelendiğinde ise hepsinin okuma yazma bildiği ama genel olarak çoğunluğunun ilkökul mezunu oldukları saptanmıştır. Bu durumun “kültürel ve toplumsal” (2024: 56-57) nedenlerden kaynaklı olduğu bilgisi ise çalışmanın önemli bulguları

arasındadır. Medeni halleri incelenen katılımcıların 38'inin evli, 6'sının eşinin vefat ettiği ve 2'sinin ise hiç evlenmediği bilgisi edinilmiştir. Katılımcıların çocuk sayıları ise 1-4 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu anlamda yazar eğitimin “kadınların sosyal ve ekonomik refaha ulaşmalarında psiko-sosyal yaşamlarını iyileştirmede, saygınlık ve prestij kazanmalarında ve sağlık, adalet, söz söyleme ve katılım süreçlerinde oldukça belirleyici bir rol oynadığını” (2024: 58) vurgulamaktadır. “Evde Kadın Olmak” ve “Tarlada Kadın Olmak” başlıkları ile yazar, kadınların her iki alandaki etkinliğini ve emek sürecini ele almaktadır. Bu bağlamda “kadınlar tarafından içselleştirilen toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği ve adeta yapılmak zorunda olan ev içinde bitmek tükenmek bilmeyen işlerin” “karşılıksız emek”, (2024: 64) olduğunu “değersiz” ve “görünmez” bir niteliğe sahip olduğu bulgusunu ifade etmektedir. Bu durumun en önemli etkenleri arasında toplumsal ve kültürel söylemlerin, yatkınlıkların etkisini vurgulamak önemlidir. Kadınların en küçük yaşlardan itibaren tarla işleri ile ilgilendikleri, bu anlamda oldukça yoğun bir emek verdikleri ve aile içi geçimlik üretime katkı sağladıkları (2024: 67) gözlemlenen çalışma içerisinde yazar, tarım ve hayvancılıkla uğraşan kadınların emeklerinin görünür kılınması için tarımdaki cinsiyete dayalı işbölümünün ortadan kaldırılması gerektiğine ve bu anlamda politikaların üretilmesinin önemine (2024: 74) değinmektedir. Çalışma içerisindeki bir diğer önemli başlık ise “Emeğin Anlamı ve Görünümü”dür. Bu başlık ekseninde katılımcıların “emek” kavramına yükledikleri anlam tespit edilmeye çalışılmış ve “kadınların çoğunun emek konusunda daha çok ürettiklerine ve tarla işlerine odaklanmaları, ev içi işlerde verdikleri emek ile emeğin değeri konusunda yeterince farkındalıklarının olmadığı” (2024: 77) belirlenmiştir. Bu bağlamda yazar, kadınların emeklerinin sosyal güvenceye alınmasını, mesleki eğitim imkanlarından faydalanmalarını, kadın yoksulluğunun önlenmesi için kadınların eğitim ile güçlendirilmesi gerektiğini (2024: 83) belirtmektedir. Son olarak “Evde ve Tarlada Toplumsal Cinsiyetin Görünümü” başlığını ele alan yazar, kadınların hem evde hem de tarladaki emeklerinin görünmezliğinin cinsiyete dayalı işbölümünden kaynaklandığını ve bu durumu kadınların içselleştirmelerindeki en önemli etkenlerin toplum ve kültürle (2024: 87) ilintili olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak yazar, “özel alanda ücretsiz aile işçiliği ya da görünmez emeğin özneleri olarak tarım emekçisi kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel” (2024: 97) açısından güçlenmelerinin önemi üzerinde durmaktadır. Bunun yanı sıra tarımın daha gerçekçi bir dönüşüme ihtiyaç duyduğunu, bilim-

sel, planlı, bütüncül ve eşitlikçi müdahalelerle tarım emekçisi kadınların sosyoekonomik statülerinin yeniden gözden geçirilmesi ve sorunlarını kapsayan politikaların üretilmesinin önemli (2024: 98) olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda çalışma, bireylerin izah etme biçimlerinden yola çıkarak onların sorunlarını ve deneyimlerini anlamak ve açıklamayı amaçlamakta ve söz konusu olan sorunlar ve deneyimler ışığında “neler yapılabilir?” ya da “hangi politikalar üretilebilir?” sorularını dikkate alması ve katılımcılar ekseninde bu sorulara cevap vermesi anlamında oldukça kıymetli bir çalışmadır. Kadınların her alanda olduğu gibi tarım alanında da emeğinin görünür kılınması için yapabilirlikler yaratmanın (bk. Nussbaum, 2018) mümkün olduğu konusunda da önemli açılımlar sunmaktadır.

Kaynakça

- Acar Savran, Gülnur (2013). *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. Kanaat Yayınları.
- Nussbaum, Martha C. (2018). *Yapabilirlikler Yaratmak: İnsani Gelişmişlik Yaklaşımı*. Çev. Selda Samuncuoğlu. İletişim Yayınları.
- Sarıtaş, Süheyla (2024). *Tarımda Kadın Emeği: Balıkesir Merkez İlçeleri Kırsal Yerleşim Bölgeleri Üzerinde Bir İrdeleme*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Şaşman Kaylı, Derya (2011). *Kadın Bedeni ve Özgürleşme*. İlya Yayınları.
- Young, İris Morion (2009). “Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler”. *Cogito, Feminizm*. Yapı Kredi Yayınları, 58: 39–57.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*